

אהרן אופנהיימר

הגליל

בתקופת המשנה

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל

אהרן אופנהיימר

הגליל בתקופת המשנה

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל
ירושלים תשנ"א

**מונוגרפיות בתולדות עם ישראל
מפרסומי מרכז זלמן שזר**

המערכת המדעית

**פרופ' אברהם גרוסמן (י"ר), פרופ' ישעיהו גפני, פרופ' אריה גראבויס
צבי יקותיאל, ד"ר ירתמיאל כהן, ד"ר משה רוסמן, פרופ' יעקב שביט
מרכז המערכת: יצחק כהן**

**ערך והביא לבית הדפוס: יחזקאל חובב
הדפסה חוזרת תש"ע**

**ספר זה יצא לאור בסיוע
קרן לואיס ומינה אפשטיין
שעל יד האקדמיה האמריקאית לחקר היהדות**

**מסת"ב 9-070-227-965
© כל הזכויות שמורות
מרכז זלמן שזר, 1991**

**אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אופן, אלקטרוני או מכני,
לרבות צילום או הקלטה, ללא קבלת אישור בכתב מהמוציא לאור.**

סדר־מחשב: מרכז זלמן שזר; הודפס בדפוס אליניר

לזכרו המבורך של
פרופסור מנחם שטרן
אשר בדרכו לבית הספרים
עלה עליו הכורת

“חסרא ארעא דישראל גברא רבה”
(בבלי, מגילה כח ע”ב)

תוכן העניינים

9	הקדמה
	פרק ראשון
11	מבוא
	פרק שני
16	הגליל בתקופת יבנה
16	1. אופיו של היישוב היהודי בגליל
20	2. חכמי יבנה והגליל
22	3. סיורי רבן גמליאל בגליל
	פרק שלישי
30	מפולמוס קיסוס ועד מרד בר־כוכבא
30	1. פולמוס קיסוס והקודמות למרד בר־כוכבא
37	2. הגליל ומרד בר־כוכבא
	פרק רביעי
45	הגליל בדור אושה
45	1. שיקום מוסדות ההנהגה
53	2. משמרות הכהונה ומעברם לגליל
57	3. המסורת על סיהור סבריה ומשמעותה
	פרק חמישי
60	הגליל בימי רבי יהודה הנשיא
60	1. רבי, השלטונות הרומיים והגליל
66	2. מבית שערים לציפורי
71	3. השלטון הרומי וערי הגליל
78	4. סמכויותיו של רבי והפעלתו בגליל

פרק שישי

85	המעבר לתקופת האמוראים
85	1. הזיקה לתקופת המשנה
90	2. הגליל בצל משבר הקיסרות הרומית
103	3. הבאת נפטרים מהתפוצות לקבורה בבית שערים ובטבריה
107	4. הצבא הרומי ועדי הגליל

פרק שביעי

111	הגליל ויהודה
111	1. עם הארץ בגליל וביהודה
114	2. קיום מצוות בגליל
117	3. יחסי גליל-יהודה בתקופת יבנה
120	4. למשמעות ההבדלים במנהג ובהלכה
124	5. יחסי גליל-יהודה בימי רבי יהודה הנשיא
128	6. מקומם של החסידים
129	7. יחסי גליל-יהודה במעבר לתקופת האמוראים

פרק שמיני

134	עכו ויחסה לארץ ישראל ולגליל
134	1. דמותה של עכו
139	2. חכמים ונשיאים בעכו

פרק תשיעי

146	צור, פניקיה והגליל
146	1. הקשרים הכלכליים
154	2. פעילותם של חכמים בצור

159	ביבליוגראפיה
173	רשימת הקיצורים

175	מפתחות
-----	--------

175	1. מפתח מקורות
189	2. מפתח כללי (מקומות • אישים • נושאים)

200	מפות
-----	------

הקדמה

הספר דן בגליל בפרק הזמן שמן חורבן הבית השני ועד הדורות הראשונים של אמוראי ארץ ישראל. אופיו של היישוב היהודי בגליל נבדק מבחינות שונות, כגון: דמותה של החברה; תפקידם ודרך פעולתם של מוסדות ההנהגה העצמית; טיב היחסים עם השלטונות הרומיים; פעולתם של השלטונות בתחום העיור והשתלבותם של היהודים בתחום זה.

מחקרים רבים התייחסו למידת יהדותו של הגליל לפני תקופת התלמוד. במיוחד עסקו בכך חוקרים נוצרים, וברקע מחקריהם עומדת השאלה: האם גדל ישו בסביבה יהודית נורמטיבית, אם לאו. במחקרים האלה יש התייחסות מיוחדת לבעיית הקשרים בין יהודי הגליל לבין יהודי ירושלים באותה תקופה, כמו גם לשאלת מעמדם של חכמי הגליל במאות השנייה והשלישית.

לכישלוננו של מרד בר־כוכבא היתה השפעה הרסנית על יהודה, ורבים מפליטי המרד עברו לגליל. מוסדות ההנהגה אף הם העתיקו באותה עת את מושבם מיהודה לגליל. וכך עבר לגליל מרכז הכובד של החיים היהודיים לאחר מרד בר־כוכבא, והגליל היהודי זכה להגמוניה על ארץ ישראל כולה, ובמידה מסוימת גם על יהודי התפוצות.

הספר מבקש לבחון את קורותיהם של יהודי הגליל על רקע תולדות העולם העתיק בכלל ותולדות רומי בפרט. שילוב זה הוא פרי של שנות עבודה רבות עם פרופסור בנימין איזק; תודתי הנאמנה נתונה לו על כל אשר למדתי מפיו. הוא גם ליווה את הספר בכל שלבי כתיבתו והאיר את עיני בהערותיו ובהצעותיו.

מגמתו העיקרית של הספר היא ההיסטוריה המדינית והחברתית, ובדרך כלל אין הוא מתייחס לתחום הגיאוגרפיה ההיסטורית. כמו כן אין בו דיונים בבתי הכנסת הגליליים, שכן רובם ככולם מתקופה מאוחרת יותר, החורגת מתחום הזמן של מחקר זה. הספר מוקדש לזכרו של פרופסור מנחם שטרן, שכבר חלפה יותר משנה מאז הרצחו, ואין מנחם. הוא הניעני לעסוק במחקר זה, והציע לי להוציאו לאור בסדרת המונוגרפיות של מרכז זלמן שזר.

זכות נעימה היא לי להודות לעמיתים אשר עמם נועצתי כשאלות שונות בעניין הספר, ובהם מודי פרופסור שמואל ספראי וידידי פרופסור זאב רובין. גב' אלה שטיין

הקדמה

סייעה עמדי בתחום הנומיסמאטי. פרופסור ישעיהו גפני עבר על כתב היד כולו, והעיר לי הערות חשובות. תודתי נתונה לפרופסור ישראל רול, אשר העמיד לרשותי את מפתו על הדרכים הרומיות, שעל בסיסה הוכנה מפת ארץ ישראל המצויה בספר, ואף יעץ לי לגבי הכנתה של מפת הגליל. פרופסור ז'אק יקר העמיד לרשותי את שירותי המכון לארכאולוגיה באוניברסיטת תל אביב, וגב' אורה פארן מהמכון שרטטה במיומנות את המפות.

ראשית עבודתי על הספר בשנת תשמ"ה, שבמהלכה שהיתי בשבתון באוניברסיטת הרווארד, ובה הועמדו לרשותי גם שירותי ספריותיה. תודתי נתונה לפרופסור יצחק טברסקי, ראש המרכז למדעי היהדות בהרווארד. כמו כן נתונה תודתי לספרייה שבאוניברסיטת תל אביב ולשירותיה השונים.

תודתי למערכת המדעית של מרכז זלמן שזר, ובמיוחד למנהל המרכז מר צבי יקותיאל, על טיפולו הנמרץ, המסור והנאמן בהוצאת הספר. מר יחזקאל חובב יבורך על עינו החדה בהתקנת הספר ובעיצובו; כל מעשיו בטוב טעם ודעת.

הספר זכה לסיועו של בית הספר למדעי היהדות באוניברסיטת תל אביב; תודתי מקרב לב למר גדעון שפיגל מזכיר בית הספר, אשר סייע בידי ככל שנתבקש ואף הרבה למעלה מכך.

רעייתי נילי עמדה לצדי בעצה ובתושיה בכל מהלך הכנת הספר. היא סייעה בידי בכל שלבי העבודה, ואף קיבלה על עצמה את מלאכת ההגהה והכנת המפתחות.

אהרן אופנהיימר

אוניברסיטת תל אביב, סכת תשנ"א

פרק ראשון

מבוא

בספרות התלמודית ובספרות היוונית־הרומית נחשב הגליל לאיזור בפני עצמו. בספרות התלמודית הוא נזכר כאחד מחלקיה של ארץ ישראל, כמו יהודה, השומרון ועבר הירדן; גם הוא נחלק לחלוקות משנה, והבולטת שבהן היא לגליל עליון ולגליל תחתון.

תיאור מפורט יחסית של הגליל לחלקיו מצוי אצל יוסף בן מתתיהו, מי שנשלח לפקד על הגליל בעת מלחמת החורבן (מלחמת היהודים ג, 40–35: מהדורת Niese, עמ' 379–378):

Δύο δ' οὕσας τὰς Γαλιλαίας, τήν τε ἄνω καὶ τήν κάτω προσαγορευομένην, περιίσχει μὲν ἡ Φοινίκη τε καὶ Συρία, διορίζει δὲ ἀπὸ μὲν δύσεως ἡλίου Πτολεμαῖς τοῖς τῆς χώρας τέρμασι καὶ Κάρμηλος, τὸ πάλαι μὲν Γαλιλαίων, νῦν δὲ Τυρίων ὄρος· ὃ προσίσχει Γαβαά, πόλις ἱππέων, οὕτω προσαγορευομένη διὰ τὸ τοὺς ὑψ' Ἡρώδου βασιλέως ἀπολυομένους ἱππεῖς ἐν αὐτῇ κατοικεῖν· ἀπὸ δὲ μεσημβρίας Σαμαρεῖτις τε καὶ Σκυθόπολις μέχρι τῶν Ἰορδάνου ναμάτων. πρὸς ἑω δὲ Ἰππηγὴ τε καὶ Γαδάρους ἀποτεμένεται καὶ τῇ Γαυλωνίτιδι· ταύτη καὶ τῆς Ἀγρίππα βασιλείας ὄροι. τὰ προσάρακτα δ' αὐτῆς Τύρω τε καὶ τῇ Τυρίων χώρα περατοῦται. καὶ τῆς μὲν κάτω καλουμένης Γαλιλαίας ἀπὸ Τιβεριάδος μέχρι Χαβουλών, ἥς ἐν τοῖς παραλίοις Πτολεμαῖς γείτων, τὸ μῆκος ἐκτείνεται. πλατύνεται δ' ἀπὸ τῆς ἐν τῷ μεγάλῳ πεδίῳ κειμένης κώμης, Ἐξαλὼθ καλεῖται, μέχρι Βηρσάβης, ἣ καὶ τῆς ἄνω Γαλιλαίας εἰς εὖρος ἀρχὴ μέχρι Βακὰ κώμης· αὕτη δὲ τὴν Τυρίων γῆν ὀρίζει. μηκύνεται δὲ μέχρι Μηρῶθ ἀπὸ Θελλᾶ κώμης Ἰορδάνου γείτονος.

פרק ראשון

תרגום: שתיים הן ארצות הגליל, הגליל העליון והגליל התחתון, ופניקיה וסוריה סוגרות עליו. גבולותיו המערביים: עכו ותחומה והר הכרמל, אשר היה שייך לפנים לגליל ועכשיו הוא שייך לצור; בקירבת הכרמל שוכנת גבע, "עיר הפרשים", הקרויה כך על שם הפרשים ששחרר הורדוס המלך ושהתיישבו בעיר זו. בדרום גובל הגליל עם שומרון ותחום בית-שאן, עד מימי ירדן. במזרח גובל הגליל עם שטחי סוסיתא, גדר והגולן, קו הגבול של ממלכת אגריפס. בצד צפון מציינים את גבולו צור והאיזור השייך לה. הגליל הנקרא התחתון נמשך באורכו מטבריה ועד כבול, הסמוכה לעכו שעל החוף, ורוחבו מהכפר השוכן במישור הגדול הנקרא כסלות עד כאר שבע. בנקודה זו מתחיל הגליל העליון, הנמשך ברוחבו עד פקיעין, היא קצה גבול ארץ הצורים, ואורכו מגיע מכפר תלה הסמוך לירדן ועד מרות.

בתיאורו של יוסף בן מתתיהו הגליל היהודי הוא בעצם מעין מובלעת רבת ממדים מבחינה רגיונאלית-יישובית. אף לא באחד מקווי גבולותיו, לכל ארבע רוחות השמיים, אין הוא גובל באיזור בעל אופי יהודי. עובדה זו השפיעה השפעה של ממש על תולדות הגליל ויישובו, כמו גם על חקר הגליל, והיא מעניקה הצדקת-יותר לדיון עצמאי בגליל היהודי בעת העתיקה.

מבחינה דמוגרפית בולט ריבוי האוכלוסים היהודיים בגליל. היהודים היו הרוב המכריע של תושבי הגליל בתקופת המשנה והתלמוד, וכיישובים אחדים ישבו רק יהודים. המקורות הספרותיים והממצא הארכאולוגי אינם מאפשרים להגיע לאומדן מספרי של יהודי הגליל, אולם ברור שמספרם היה רב, עד כדי כך שבפרקי זמן מסוימים היה הגליל האיזור הדומיננטי בעולם היהודי העתיק כולו.

המפנה בתולדות הגליל היהודי בתקופת המשנה והתלמוד חל בעקבות מרד בר-כוכבא (132-135 לספירה), וליתר דיוק — כישלונו של מרד זה ותוצאותיו. בעקבות המפלה וגזירות השמד, בתוך האנדרלמוסיה הכללית, המפולת היישובית והמשבר הכלכלי של אותם ימים, עבר מרכז הכובד של החיים היהודיים בארץ ישראל לגליל. שוקמו בו היישוב היהודי, מוסדות ההנהגה ומסגרות החברה והכלכלה, וחודשו בו החיים היהודיים-הלאומיים. מכאן ואילך נתונה בידי אנשי הגליל, על מוסדות ההנהגה העצמית שלהם, ההגמוניה על ארץ ישראל היהודית, ובמידה מסוימת גם על תפוצות ישראל.

אחת השאלות המעסיקות את החוקרים היא: מה היתה דמותו של הגליל שמצאו לפנייהם פליטי מרד בר-כוכבא, החכמים ומוסדות ההנהגה שעברו אליו מיהודה. לשאלה זו נקשרה העובדה, שהגליל היה ערש הנצרות במאה הראשונה לספירה. יש המטילים ספק בעצם קיומו של יישוב בעל אופי יהודי בגליל לפני מרד בר-כוכבא, וסוברים שהיה

מאוכלס בפשוטי עם המתרחקים מן היהדות ומתקרבים לנצרות. אחרים טוענים, שהחיים בגליל בסוף ימי הבית השני ובתקופת יבנה היו טבועים כחותם הלכסי-פרושי כביהודה, ולא היה דפוס חיים נבדל בגליל.

בבעיה הנזכרת כרוכה גם שאלת מעורבותו של הגליל במרד בר-כוכבא. גם אם יש עדיין חילוקי דעות במחקר בשאלת היקפו הטריטוריאלי של מרד בר-כוכבא, הרי שכמעט אין עוררין על כך שהמרד לא סער בגליל כביהודה. זהו גם ההסבר לכך שהגליל נענש פחות מיהודה ולא חרב כמוהו, החיים היהודיים נתחדשו בו במהרה ושוקמו בו מוסדות ההנהגה. אם היה היישוב בגליל בתקופת יבנה שונה ונטול אופי יהודי-פרושי, נקל להסביר בכך מדוע לא נטל חלק במרד בר-כוכבא. לעומת זאת תישאר ללא פיתרון נראה לעין השאלה, כיצד נשתקמו בו החיים היהודיים, ובאיזה אופן. נצפרו בו פליטי יהודה יחד עם תושביו לאומה מלוכדת אחת. אך אם היה היישוב היהודי בגליל דומה באופיו לזה שביהודה, ותושבי הגליל היהודים כפפו עצמם להנהגת החכמים שביבנה וביהודה וקיימו עמם קשרים הדוקים, אזי תעלה השאלה, מדוע לא נטל הגליל חלק של ממש במרד בר-כוכבא. ואולם, ניתן יהיה להסביר בנקל כיצד חודשו בו עד מהרה החיים היהודיים ב"שלפי השמד" שבקבות מרד בר-כוכבא. עם זאת יש לציין, שהגליל נטל חלק במרד הגדול, עובדה המציבה סימני שאלה נוספים על התנהגות תושביו בעת מרד בר-כוכבא.

לא עברו דור או שניים לאחר מרד בר-כוכבא, ובגליל הגיע תור הזהב של החיים היהודיים בארץ ישראל בתקופת המשנה והתלמוד. באותם הימים נשלם התהליך של עריכת המשנה, שראשיתו בתקופת יבנה, התעצמותו בתקופת אושה, וסופו בחתימת המשנה בידי רבי יהודה הנשיא. בהנהגתו של רבי יהודה הנשיא ידע הגליל ימים מתוקנים מבחינה מדינית. היחסים של היהודים עם השלטונות בתקופה הסורית (193–235 לספירה), שעיקרם של ימי רבי חלים בה, היו מן הנוחים שידע עם ישראל. גולת הכותרת, במצב מדיני מיוחד זה, הם יחסי הקירבה של רבי יהודה הנשיא עם השלטונות בכלל ועם הקיסר הרומי בפרט. לאור כל אלה עשויה תקופה זו לשמש ציר לדיונים על אופיו של השלטון הרומי בארץ ישראל, ובמיוחד בגליל, בימים שבהם פעל בעצה אחת עם היהודים והנהגתם.

עם חתימת המשנה עוצבה היצירה השנייה בחשיבותה לתורה. יחד עם זאת נבלמה במידה ניכרת הדינמיות בהתפתחותה של התורה שבעל פה, שכן המשנה קיבלה תוקף וסמכות, וחכמי התלמוד, האמוראים, לא היו רשאים לחלוק על חכמי המשנה, התנאים. תהליך זה לא התרחש באחת, אלא נמשך דור או שניים. במעבר לתקופת האמוראים היתה האימפריה הרומית שרויה במשבר הקיסרות של המאה הג' (235–284). משבר זה הותיר את אותותיו בפרכות הדינמיות המזרחיות, וסוריה-פלשתינה והגליל בכללן. ימי משבר אלה יכולים לשמש כר נרחב לבדיקת היחסים עם השלטון הרומי בתקופת משבר,

שאינו נובע ממרד או מהתנהגותם של התושבים המקומיים: במיוחד ניתן להתחקות אחרי אורחרורכעו של הצבא הרומי ומידת מעורבותו ביישובים היהודיים בגליל; כמו כן אפשר לבחון את המסים הרומיים, ובעיקר האקסטרה-אורדינאריים שביניהם, אשר הרבו להטילם בימי משבר ואנארכיה, המאפיינים את ימי משבר הקיסרות במאה הג'. מגעיו של הגליל היהודי היו בעיקר עם יהודה מצד אחד ועם פניקיה מצד שני. הקשרים המיוחדים עם יהודה נעוצים בכך שגם בה בולטת עוצמתו של היישוב היהודי; מה שאין כן בשומרון, המפריד בין הגליל לבין יהודה, שהשומרונים היו הרוב המכריע של תושביו. בתקופה שלפני מרד בר-כוכבא היה מרכז הכובד של החיים היהודיים ביהודה, ומתעורר הצורך לבדוק את מידת תלותו של הגליל במרכזים היהודיים שבה. לעומת זאת, בימים שלאחר מרד בר-כוכבא היה, כאמור, מרכז הכובד בגליל; יחד עם זאת, כבר לפני ימיו של רבי יהודה הנשיא חלה התאוששות גם ביהודה. לגבי דורות אלה ראוי לבדוק את מידת הסמכות של המרכזים היהודיים בגליל כלפי אלה שביהודה. הווי אומר, יש עניין מיוחד בבדיקת מערכת היחסים ההנהגתיים-החברתיים בין הגליל לבין יהודה לכל אורכה של תקופת המשנה ובימי המעבר לתקופת האמוראים.

המגעים של הגליל עם פניקיה נשאו אופי אחר. בניגוד ליהודה היו רוב תושבי פניקיה נוכרים; יחד עם זאת גבל הגליל בפניקיה, ומקצתו אף היה נתון בשליטתה מבחינה אדמיניסטרטיבית. בעיקר בולטת התלות הכלכלית בין הגליל לבין פניקיה. מצד אחד היתה לפניקיה עדיפות ברורה על הגליל מבחינת עוצמתה הכלכלית ומספר עריה וגדולן. דבר זה מוצא את ביטויו בממצא הארכאולוגי בגליל – ריבוי המטבעות הפניקיים, הקרמיקה והארכיטקטורה הפניקיות, ועוד הרבה. מצד שני שוכנות צור וצידון, מערי פניקיה המרכזיות, במישור צר, שאין בו שטח מתאים לחקלאות. ההרים מגיעים עד סמוך לחוף ומאפשרים לטעת מטעי זיתים, אך אינם מותירים שטח לפלחה. הגליל הסמוך והפורה היה אפוא אסם התבואה של צור וצידון. מקום מיוחד במגעים עם הגליל תפסו שתיים מערי פניקיה – עכו וצור: עכו בשל מקומה המיוחד על גבולה של פרובינקיה יודיאה, כמו גם בגבולם של תחומי ארץ ישראל והגליל; צור בשל חשיבותה הכלכלית, ובשל העובדה שתחומה הגיע עד לפקיעין, וכלל בתוכו חלקים נכבדים של הגליל העליון. יתר על כן, שתי ערי נמל משגשגות אלה היו מרכזים תרבותיים נוכריים; התקיימו בהן ירידים, והן היו מרכז לפולחנות פאגאניים. התלות ההדדית, הכלכלית והאדמיניסטרטיבית מחד גיסא, והשוני האתני, התרבותי והדתי מאידך גיסא, מעניקים חשיבות רבה לבדיקת טיב היחסים בין הגליל לבין עכו וצור בפרט, ופניקיה בכלל.

בדורות האחרונים הולך ורב מספר הממצאים הארכאולוגיים מבתי כנסת בגליל ובגולן, ויש בכך כדי לשקף את החיוניות של היישוב היהודי באזורים אלה. יחד עם זאת, רוב התגליות הן מתקופת התלמוד, החורגת מהדיון בחיבור זה. לאור זאת יש

מקום להותיר את הדיון בבתי הכנסת הגליליים לחיבור שיעסוק בתקופה התלמודית והביזאנטית, גם אם ברור שהיו בו בתי כנסת כבר בתקופת הבית השני ובימי המשנה. חיבור זה יעסוק בחיים היהודיים שבגליל, ובמגעיו העיקריים של הגליל עם אזורים אחרים, שהרי היהודים היו כאמור רוב מניינו של הגליל בפרק הזמן הנדון. הנוכרים, הנוצרים לכיתותיהם, השומרונים ושאר המיעוטים שחיו בגליל לצדם של היהודים, וטיב היחסים ביניהם, אף הם אינם מנושאו של מחקר זה, וראויים לעיון נפרד. אף כך לגבי שאלת היחסים בין הגליל היהודי לבין התפוצות היהודיות בכלל, והתפוצה הבבילית בפרט. יתר על כן, דומה שאין ליחסיהם של היהודים בגליל עם יתר חלקי האוכלוסייה או עם התפוצה היהודית ייחוד, לעומת שאר אזורים של ארץ ישראל, וגם בשל כך יש מקום לכלול את כל אזורי ארץ ישראל בדיון בשאלות אלה. סיכומו של דבר, חקר הגליל היהודי בתקופת המשנה ובמעבר לתקופת התלמוד יש בו כדי להשיב על שאלות רבות וחשובות הנוגעות לחיים היהודיים בארץ ישראל: אופיו של השלטון הרומי בגליל ויחסו עם יהודיו; המגעים של הגליל עם יהודה מצד אחד, ועם פניקיה בכלל ועכו וצור בפרט מצד שני. העיסוק בשאלות אלה חשוב במיוחד לאור העובדה, שבאמצע תקופת המשנה עבר מרכז הכובד של החיים היהודיים בארץ ישראל מיהודה לגליל.

הגליל בתקופת המשנה בא לברר שאלות מרכזיות בתולדות עם ישראל בתקופה שמחורבן הבית השני ועד הדורות הראשונים של אמוראי ארץ ישראל: מה היה אופיו של היישוב היהודי בגליל לפני מרד בר־כוכבא; כיצד השפיעה על יהודי הגליל עובדת היותו של הגליל ערש הנצרות; מדוע היתה מעורבותו של הגליל במרד בר־כוכבא קטנה מזו של יהודה; מה היה אופיו של השלטון הרומי, ומה הרקע ליחסים התקינים בינו לבין רבי יהודה הנשיא; אלו אותות הותיר על הגליל משבר הקיסרות הרומית במאה השלישית; מה היה טיבם של הקשרים בין הגליל היהודי לבין איזור יהודה, מצד אחד, ובינו לבין פניקיה בכלל ועכו וצור בפרט, מצד אחר.

נקודת המפנה בתולדותיו של הגליל היהודי בתקופת המשנה היא מרד בר־כוכבא, וליתר דיוק כישלונו של מרד זה ותוצאותיו. בעקבות המפלה וגזירות השמד עבר מרכז הכובד של החיים היהודיים בארץ ישראל לגליל. בתוך האנדרלמוסיה הכללית, המפלות היישובית והמשבר הכלכלי של אותם הימים, הפך הגליל לאיזור שבו שוקמו היישוב היהודי, מוסדות ההנהגה ומסגרות החברה, וחודשו החיים היהודיים־הלאומיים. מכאן ואילך עברה לגליל ההגמוניה על ארץ ישראל היהודית, ובמידה מסוימת גם על תפוצות ישראל בכללן.

הגליל בתקופת המשנה שם לו למטרה לשרטט את פני החברה היהודית בגליל, לבדוק את תפקידם ודרך פעולתם של מוסדות ההנהגה העצמית, ולברר את מהות היחסים בין יהודי הגליל לבין השלטונות. הספר בכללו מבקש לבחון את קורותיהם של יהודי הגליל על רקע תולדות העולם העתיק בכלל ותולדות רומי בפרט.

אהרן אובנהיימר הוא פרופסור מן המניין להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת תל־אביב, ומשמש ראש בית הספר למדעי היהדות שבה. יליד תל־אביב (1940). פרסם ספרים ומאמרים על תולדותיהם של יהודי ארץ ישראל ויהודי בבל בתקופת המשינה והתלמוד.

בצילום העטיפה: תהלוכה, קטע פסיפס הנמצא בצפורי באדיבות דר' אהוד נצר.
משלחת החפירות בצפורי מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים ואוניברסיטת דיוק בארה"ב.
צילם ז. רדובן.

עיצוב: פיני תשנ"א 1991
הדפסה: אלינור

0 01850000101 4
האגף - 101 185